

УДК 321.342(ЄС)

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-18-23>

Наталія Марчук

ORCID: 0000-0001-7363-1127

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ДИСКУРС СИСТЕМНОГО ВИМІРУ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Складовими ретроспективного дискурсу системного виміру політики Європейського Союзу вибрано, з одного боку, процеси, що впливають на розбудову політичної системи ЄС, з іншого – шлях еволюції політичних систем держав – членів Європейського Союзу, об'єднаних не лише сучасною географією, але й спільними кордонами різних держав і міждержавних союзів у минулому.

Встановлено, що історичними етапами розвитку політичних систем країн ЄС є: середньовіччя та феодална система з децентралізованими політичними системами та обмеженими правами населення; абсолютизм і централізація влади з домінуванням централізованих монархій; початок демократичних змін з поступовим інституціональним обмеженням монархічної влади й зародженням ідей Просвітництва; революції і становлення парламентських систем з падінням абсолютистських монархій, зростаючою роллю виборних органів і перших конституцій; розвиток національних держав і демократії із введенням загального виборчого права; тоталітарні режими та їх падіння – період, який охопив дві світові війни, появу й подальше падіння тоталітарних режимів, відновлення демократичних систем; європейська інтеграція і поширення демократії; розширення ЄС і консолідація демократичних принципів; етап сучасних викликів XXI ст.

Акцентовано вплив створення Європейського Союзу на політичні системи його країн-членів, зокрема щодо зміцнення демократії та верховенства права, гармонізації законодавства, підвищення ролі парламентів і громадянського суспільства, політичної інтеграції та спільних політик, зміцнення незалежності судової влади, поширення європейських цінностей тощо.

Аргументовано, що Європейський парламент є найбільш стабільною складовою політичної системи ЄС. Попри нашарування криз і соціально-економічних викликів протягом кожного електорального періоду, інституція продовжує виконувати покладені на неї функції, масштабуючи вплив на важливі напрямки політики ЄС та життя його громадян. Актуалізовано необхідність вивчення можливостей запозичення досвіду ефективної парламентської діяльності для України.

Ключові слова: політична система, політичний інститут, Європейський Союз, Європейський парламент, виборчий процес, демократія, демократизація.

Вступ. Політичні системи європейських держав, передусім тих, котрі нині є членами Європейського Союзу (далі ЄС. – *Авт.*), вважаються стабільними, демократичними й такими, що відповідають конституційно закріпленим політичним режимам. Однак у своєму розвитку кожна окрема країна, регіони, які свого часу були об'єднані кордонами єдиних держав або їхніх союзів, пройшли певний еволюційний шлях – історичний, культурно-цивілізаційний, інституціональний. Багато в чому саме цей поступ зумовив сучасний системний вимір політики країн ЄС і загалом уможливив появу цього політико-економічного об'єднання.

Метою наукової розвідки є з'ясування змісту розвитку європейської політичної системи на прикладі держав – членів ЄС і у контексті інституційного розуміння структури самого Європейського Союзу. Відповідно до мети дослідницькими завданнями охоплено питання еволюції політичних систем, її складових, чинників, що впливають на процеси трансформації «механіки» управління всередині системи тощо. **Методологічно** реалізувати мету дослідження дав змогу інструментарій ретроспективного, компаративного, системного, структурно-функціонального, неоінституціонального, нормативного й інших підходів.

Результати дослідження. Системний вимір політики Європейського Союзу вимагає комплексного розуміння специфіки функціонування як національних, так і наднаціональної

політичних систем, де перші не подібні одна до одної, а друга не є ідентичною до жодної у державах – членах ЄС. Як зазначає у своєму дослідженні політолог А. Романюк, «поняття політичної системи стосується цілого суспільства, поєднуючи державні та недержавні компоненти, тому воно найбільш повно охоплює політичне життя у всіх його виявах у межах кордонів кожної країни... Конкретні типи політичних систем навіть у цивілізаційно та культурно однорідній Західній Європі включають широке розмаїття альтернатив: унітарні та федеративні держави, парламентські та напівпрезидентські республіки, двопартійні та багатопартійні партійні системи. У межах кожної групи також існує значна кількість варіантів, які виявляються у тому як формуються та змінюються виборчі блоки, коаліції, уряди тощо» [4, с. 48, 52]. Враховуючи таку строкатість складових політичних систем великої групи держав, ми зупинилися на історичних етапах еволюції політичних систем країн Європейського Союзу, які значною мірою вплинули на розвиток цих держав. Такими етапами обґрунтовано вважаємо:

- середньовіччя та феодална система (V–XV ст.). Період характеризується домінуванням феодалних структур, де влада зосереджена у руках королів, князів і дворянства. Політичні системи були децентралізованими, з обмеженими правами населення;

- абсолютизм і централізація влади (XVI–XVIII ст.), коли з'являються сильні централизовані монархії (наприклад, у Франції, Іспанії та інших країнах). Період характеризується зростанням абсолютної влади монархів і обмеженням впливу дворянства та церкви;

- просвітництво і початок демократичних змін (XVIII ст.). На цьому етапі поширюються ідеї епохи Просвітництва, такі як свобода, рівність і права людини, які надихають народи на боротьбу за зміни. У цей час починаються перші демократичні реформи (наприклад, Велика Британія поступово обмежує владу монарха);

- революції і становлення парламентських систем (кінець XVIII–XIX ст.). Французька революція та інші рухи в Європі призводять до падіння абсолютних монархій і створення парламентських систем. Зростає роль виборних органів, а також приймаються перші конституції;

- розвиток національних держав і демократії (XIX – початок XX ст.). Починається формування сучасних національних держав, введення загального виборчого права (часто лише для чоловіків) і початок боротьби за права жінок;

- тоталітарні режими і їх падіння (перша половина XX ст.). Період охоплює дві світові війни та становлення тоталітарних режимів у Німеччині, Італії й інших країнах. Після Другої світової війни відбувається падіння цих режимів, а Європа починає відновлювати демократичні системи;

- європейська інтеграція і поширення демократії (друга половина XX ст.). Після періоду війн починається інтеграція європейських держав з метою забезпечення миру та стабільності. Створюється Європейське Співтовариство, яке згодом перетворюється на Європейський Союз. У цей час демократія стає стандартом для всіх країн-членів;

- розширення ЄС і консолідація демократичних принципів (кінець XX – початок XXI ст.). ЄС розширюється на схід, включно з країнами колишнього соціалістичного блоку, що супроводжується демократичними реформами і зміцненням правових систем;

- сучасні виклики (XXI ст.). Політичні системи ЄС стикаються з новими викликами, такими як популізм, міграційна криза, загрози суверенітету держав і питання посилення європейської інтеграції. Тут важливо відзначити переосмислення післявоєнного розуміння механізмів запобігання військовим агресіям, які в модерному світі не убезпечили Європу від повномасштабної російсько-української війни.

Еволюція політичних систем країн ЄС відображає складний процес переходу від феодалізму до сучасної демократії з усіма викликами й досягненнями, які супроводжували цей шлях. Таким викликом і досягненням вважаємо і створення Європейського Союзу, яке суттєво вплинуло на політичні системи його країн-членів, стимулюючи значні зміни в їхніх політичних структурах, практиках і політиці. Ці зміни зумовили:

– зміцнення демократії та верховенства права: усі країни, що прагнуть приєднатися до ЄС, повинні дотримуватися Копенгагенських критеріїв, які передбачають стабільні демократичні інститути, повагу до прав людини та верховенство права [6]. Це призвело до впровадження демократичних реформ у багатьох країнах, особливо в тих, що раніше мали авторитарні режими (наприклад, Греція, Іспанія, Португалія та країни Центральної та Східної Європи);

– гармонізацію законодавства: країни – члени ЄС зобов'язані гармонізувати своє національне законодавство з правом ЄС. Це часто вимагало значних реформ у внутрішньодержавних правових системах, включно зі змінами у сферах захисту прав людини, економічної регуляції, охорони навколишнього середовища тощо;

– підвищення ролі парламентів і громадянського суспільства: завдяки вимогам ЄС посилилася роль національних парламентів і громадянського суспільства у процесі прийняття рішень. Це сприяло розвитку більш прозорої і підзвітної влади;

– політичну інтеграцію та спільні політики: країни ЄС беруть участь у спільних політиках у багатьох сферах, передусім в економіці, зовнішній політиці, безпеці та захисті прав людини. Ці спільні політики впливають на формування національної політики країн-членів, що вимагає тісної координації та іноді обмежує національний суверенітет;

– зміцнення незалежності судової влади: Європейський суд з прав людини та Суд Європейського Союзу мають значний вплив на національні правові системи, що підвищує незалежність судів і захист прав громадян у країнах-членах;

– поширення європейських цінностей: ЄС активно просуває цінності демократії, свободи слова, гендерної рівності, боротьби з корупцією та дискримінацією, що має вплив на національну політику та суспільні норми (передусім це закріплено у статтях 2, 177.2 Договору про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) [1]);

– економічні реформи і стабільність: вступ до ЄС заохочує країни до проведення економічних реформ, зокрема до лібералізації ринків, бюджетної дисципліни та забезпечення макроекономічної стабільності, що відображається на політичних рішеннях урядів;

– політична децентралізація та регіоналізація: підтримка ЄС регіонального розвитку й децентралізації стимулювала країни-члени до посилення місцевого самоврядування, що розширило можливості громадян впливати на прийняття рішень на локальному рівні.

Ці зміни показують, що членство в ЄС має значний вплив на внутрішню політику країн, змушуючи їх адаптуватися до спільних стандартів і норм, сприяючи появі більш стабільних, демократичних і прозорих політичних систем. Це твердження аргументуємо індексами розвитку, такими як індекс демократії (EIU), відповідно до якого у 2023 р. Західна Європа була єдиним регіоном, який покращив свій показник демократичності; індекс економічної свободи, де в рейтингу 2024 р. у топ-20 увійшли 11 країн – членів ЄС; індекс свободи слова, у якому у першу «двадцятку» у 2024 р. потрапили 13 держав Європейського Союзу [5; 9; 12].

Варто звернути увагу і на політичну систему самого Європейського Союзу, позаяк це, у тому числі, і політичне об'єднання. Схематично інституційна система ЄС має такий вигляд (рис. 1) [11].

Показово, що структуру політичної системи Європейського Союзу не можна назвати суворо ієрархічною, вона побудована на взаємодії кількох ключових інституцій, кожна з яких має власні компетенції та завдання. Ключовий принцип, покладений в основу забезпечення функціонування ЄС, це взаємодія. Якщо ж оцінювати значимість і уповноваження включених до структури інституцій (рис. 1), то перші три розробляють і ухвалюють рішення, а решта виконують функції, які однак не виключають контроль, нагляд, впровадження тощо.

З урахуванням ролі установчих договорів у процесі європейської інтеграції, в еволюції інституційного розвитку Європейського Союзу українські дослідники виокремлюють п'ять періодів:

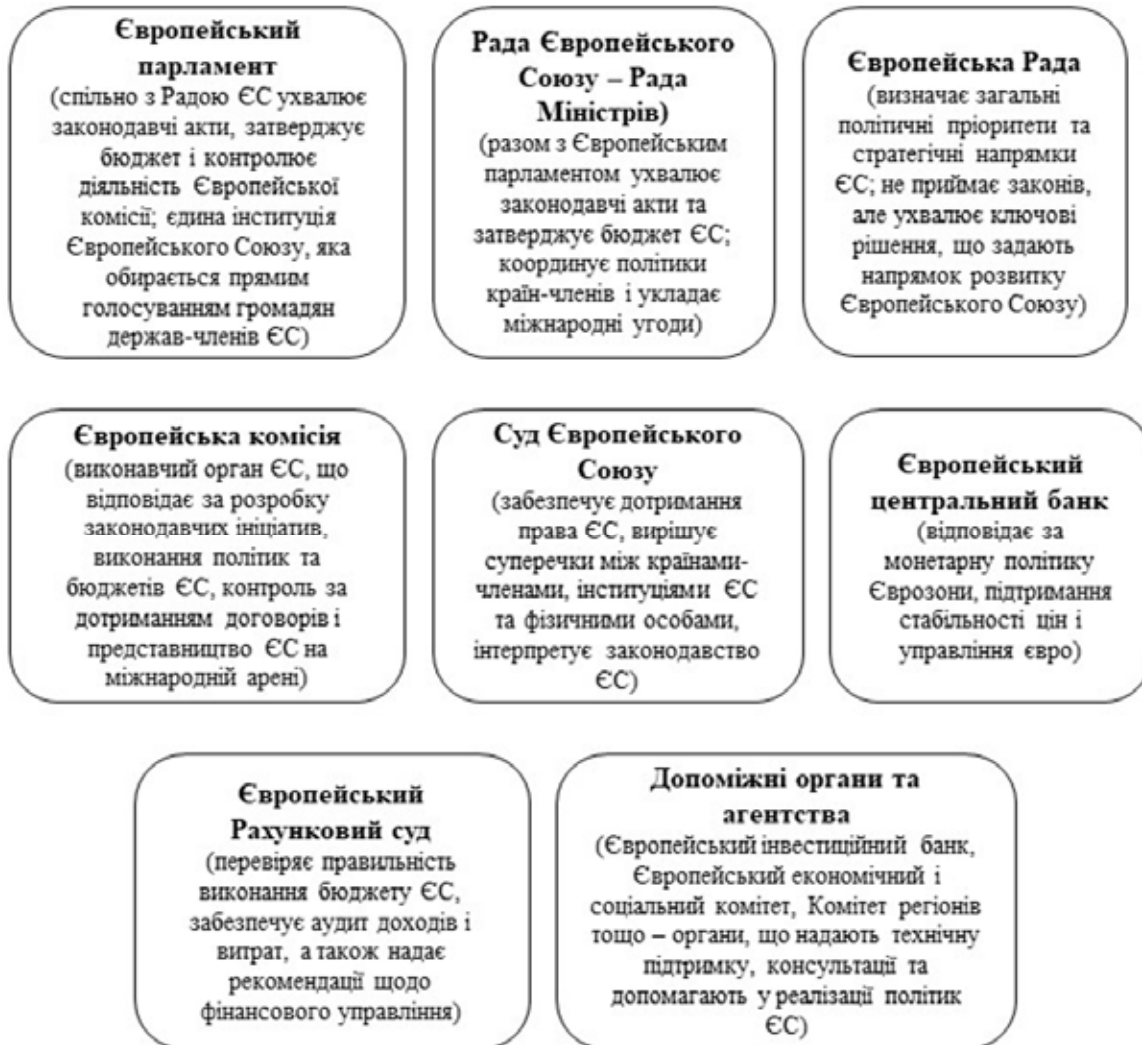

Рис. 1. Інституційна структура Європейського Союзу

- перший період охоплює 1950-ті рр., коли відбувалося становлення інституційної системи Європейської Спільноти;
- другий період (кінець 1950-х – 1960-ті рр.) характеризується процесом розвитку інституційної системи;
- третій період (1970–1980-ті рр.) ознаменувався першими спробами докорінної реформації інститутів Спільноти;
- у четвертому періоді (1990-ті рр.) відбулося формування інституційної системи новоствореного Європейського Союзу;
- п'ятий період (починаючи з 2000-х рр.), у межах якого відбулася модернізація інституційної системи Союзу, пов'язана з новим етапом європейської інтеграції, правовим оформленням якого став Лісабонський договір [3, с. 9–10].

Розвиток політичної системи, особливо в наднаціональному об'єднанні, залежить від значної низки чинників, однак ми акцентуємо процес, який вважаємо лакмусом загальної ситуації в ЄС – стану економіки, соціальної та культурної сфер, рівня зрілості і консолідації громадянського суспільства тощо, а саме виборів до Європейського парламенту (далі ЄП. – *Авт.*), починаючи з перших прямих виборів євродепутатів у 1979 р. Так, вплив виборів на політичну систему ЄС досліджує професор А. Мартинов, який аргументує такі висновки:

– після виборів 1979 р. й перемоги правоцентристських політичних партій було прийнято принципове рішення щодо формування Європейської валютної системи, яка визначила спільну монетарну ідентичність ЄС. Тим самим було зроблено вирішальний крок до поглиблення європейської політичної інтеграції;

– вибори 1984 р. не принесли радикальних змін політичного ландшафту в Європейському парламенті, який, зі свого боку, офіційно зафіксували в Єдиному європейському акті 1986 р. Цей же документ встановив порядок денний інтенсифікації процесу європейської економічної і політичної інтеграції;

– після виборів 1989 р. були розширені повноваження Європарламенту, зокрема, у політиці зайнятості, освіті, соціальному захисті, транспорті, новітніх технологіях, екології. Більш конструктивним стало співробітництво Європейського парламенту з Європейською комісією та Європейською судовою палатою. Під час повноважень цієї каденції було сформовано Спільний ринок, започатковано перший етап створення Економічного та валютного союзу, забезпечена імплементація положень Маастрихтського договору, створено Європейський Союз;

– після кампанії 1994 р. певних змін зазнала структура Європейського парламенту: Секретаріат ЄП розташувався в Люксембурзі, Інститут радників – у Брюсселі, 626 депутатів проводили пленарні засідання переважно у Страсбурзі, а засідання за участю європейських комісарів – у Брюсселі. Також депутатам ЄП було заборонено мати так званий подвійний мандат, тобто бути паралельно ще й депутатом певного національного парламенту. Під час цієї каденції вперше ЄП частково контролював процес призначення персонального складу Європейської комісії. Інтенсивною стала робота європейських парламентарів зі створення законодавчої бази співробітництва в рамках Спільного ринку, сільськогосподарської політики, структурних фондів, спільної зовнішньої та оборонної політики [2, с. 17–18].

Чергові вибори 1999 р. посилили повноваження Європарламенту, змінили його ідеологічний спектр, знизивши вплив соціалістів. Вибори припали на інституційну кризу ЄС, адже у відставку пішла Європейська комісія (далі ЄК. – *Авт.*). Відтак новообраний Європарламент мав вплив на призначення нової ЄК. Ще однією перевагою нової каденції стала Амстердамська угода 1997 р., яка надала парламенту більше впливу у сфері законодавчого процесу та бюджетного контролю. Також новий ЄП готував підґрунтя для подальшого розширення ЄС на схід. Водночас на фоні збільшення загальної кількості партій, представлених у ЄП, серед них з'явилися і перші так звані євроскептики. Водночас важливість виборів 2004 р. визначалася найбільшим розширенням ЄС, адже до його складу ввійшли десять нових країн, громадяни яких брали участь у виборах, чим у підсумку внесли зміни у склад Європарламенту. Збільшення кількості депутатів стало викликом для організації роботи комітетів, перекладів і координації між депутатами з різних країн та політичних груп. Того ж року відбулося підписання Конституційного договору, який мав на меті реформувати інституційну структуру ЄС і зробити Європейський Союз більш ефективним. Хоча договір не був ратифікований, дебати навколо нього підкреслили важливість адаптації ЄС до нових реалій після розширення.

Вибори 2009 р. відбулися в розпал фінансової кризи, що суттєво вплинуло на результати – до ЄП потрапили антисистемні партії, чим зумовлені виклики для ЄС у питаннях економічної координації та стабілізації. Також електоральний процес відбувався на тлі підготовки до набрання чинності Лісабонської угоди, яка значно реформувала структуру ЄС і посилювала повноваження Європейського парламенту, зокрема, щодо контролю за іншими інституціями Європейського Союзу. У цей же період була переобрана на другий термін Європейська комісія, що означало продовження курсу економічних реформ і антикризових заходів, які ЄС активно реалізовував у відповідь на фінансову кризу.

До економічної кризи в умовах проведення виборів до Європейського парламенту 2014 р. додалися міграційне загострення, наростання євроскептицизму та посилення впливу євроскептичних

і популістських партій (Національний фронт у Франції, UKIP у Великій Британії, Партія свободи в Нідерландах тощо) на фоні падіння підтримки традиційних партій (Європейська народна партія, Прогресивний альянс соціалістів і демократів та ін.). Вибори 2014 р. мали прямий вплив на призначення керівництва Європейської комісії через вперше застосовану систему *Spitzenkandidaten*, коли лідер партії, що отримала найбільше місць у парламенті, ставав кандидатом на посаду голови ЄК. Сам Європарламент став більш поляризованим, різноманітним, фрагментованим, у тому числі через участь у виборчому процесі нових політичних сил і виборців через розширення ЄС.

Наголосимо, що кожен новий електоральний цикл відзначався нашаруванням нових критичних питань і викликів для європейської політики. Вибори до Європейського парламенту 2019 р. проходили в умовах відлуння попередніх економічних криз, міграційної кризи, кризи довіри до політичних інститутів ЄС [10, с. 14–21] та передчуття можливого виходу Великої Британії зі складу Європейського Союзу. До цього додалися запити населення на реагування на кліматичні зміни, наслідки яких регулярно актуалізувалися в міжнародній публічній політиці. Цим зумовлено поточні зміни партійного ландшафту ЄС, адже до «правих» та євроскептиків додалися «зелені партії», отримавши близько 10 % місць у Європарламенті [7]. Нова парламентська конфігурація вплинула на формування порядку денного ЄС, зокрема на «Зелений курс», що став одним із ключових пріоритетів нового складу Єврокомісії. Вибори 2019 р. продемонстрували, що механізм «провідний кандидат» втратив свою ефективність, натомість призначення на посаду голови Єврокомісії У. фон дер Ляєн, яка не була провідним кандидатом на виборах, викликало суперечки щодо демократичності процесу. Попри ці обставини роль і вплив Європарламенту продовжували зростати, передусім на формування політики ЄС у питаннях законотворчості, кліматичних змін, прав людини, регулювання цифрових платформ та міграції. Хоча у виборах брали участь британські депутати, їхня подальша участь в роботі парламенту залежала від перебігу Brexit, який завершився виходом Великої Британії зі складу Європейського Союзу в січні 2020 р.

Останні вибори до Європейського парламенту відбулися в червні 2024 р. Це перші вибори без Великої Британії, але в умовах повномасштабної війни на кордоні Європейського Союзу. Тобто тенденція нашарування субверсивних явищ під час електорального процесу в ЄС збереглася. Така ж ситуація з поступовим просуванням «правих» партій – Європейської народної партії, європейських консерваторів та реформістів, ультраправої групи «Ідентичність та демократія» [8]. Про те, як вплинуть результати виборів на спроможність нового парламенту й на політичну систему Європейського Союзу загалом, покаже час. Наразі ж очевидно невинуватими виявилися прогнози щодо тривалої процедури призначення керівника Європейської комісії, яку продовжила очолювати представниця Християнсько-демократичного союзу (ФРН) У. фон дер Ляєн.

Не применшуючи ролі і значення інших інституцій Європейського Союзу, аргументовано вважаємо, що саме Європейський парламент комплексно відображає ідеологічний і політичний виміри європейської політики, дає розуміння меседжів зворотного зв'язку від громадян як соціальної складової політичної системи ЄС, формує уявлення про глобальні виклики й обставини, у яких функціонує європейська спільнота. Аналіз показав, що Європейський парламент наразі є найбільшим політичним інститутом у Європейському Союзі. Попри нашарування деструктивних проявів (економічні, соціальні, міграційна кризи, екологічні проблеми, воєнні конфлікти, брекзит тощо), у яких формується і далі функціонує ЄП, він продовжує у повному обсязі реалізовувати покладені на нього компетенції у сфері законодавства, бюджету, контролю, міжнародної діяльності.

Звісно, політика ЄС має приклади парламентських криз, як-от відставка Європейської комісії у 1999 р., криза довіри до Ж. М. Баррозу у 2004 р. через суперечки навколо кандидатів до складу Єврокомісії, конфлікт навколо обрання голови ЄК через вже згаданий механізм *Spitzenkandidaten*, бюджетні конфлікти між Європарламентом і Радою ЄС, кризи, пов'язані з порушенням верховенства права (наприклад, щодо Польщі й Угорщини в різні часи) та ін. Однак політичні практики розв'язання парламентської кризи в ЄС спираються на традицію діалогу, пошуку

компромісу, кадрових рішень. Додамо, що процедури дострокового припинення повноважень законодавчого органу не передбачено європейським законодавством, і протягом понад 70 років існування ЄП (з моменту заснування Спільної асамблеї Європейського об'єднання вугілля і сталі в 1952 р.) не виникало передумов і гострої потреби переглянути цю норму.

Недоцільно проводити аналогії, але варто звернутися до позитивних практик європейського врядування як прикладу оптимізації політичної системи для України. По-перше, корисно взяти до уваги принцип відповідального делегування, який має бути альтернативою тяжінню до монопольного контролю, коли намагання тотально впливати на державні структури чи галузі виробництва призводять до блокування нормальної діяльності останніх. По-друге, приклад Європейського Союзу в дотриманні правил децентралізованого управління й інтеграції в нього принципу субсидіарності беззаперечно потребує врахування під час здійснення в Україні системних реформ. По-третє, знову повертаючись до європейського парламентаризму, наголошуємо на важливості консолідації законодавчого органу для стабільного виконання своїх функцій, домінування діалогу на противагу конфронтації та неконвенційним кулуарним домовленостям. Безумовно, набуті країнами – членами ЄС ознаки демократичності й увесь демократичний вектор трансформації політичних систем, які притаманні й згаданим у науковій статті інституціям Європейського Союзу, – це результат тривалої еволюції соціально-політичних та міжнародних відносин, яка супроводжувалася революціями та різноманітними кризами. Водночас ці ж обставини допомогли напрацювати достатній арсенал інструментів для оперативного реагування та попередження деструктивних політичних процесів. Зважати на них і продукувати власні має і Україна, що дасть змогу зробити вітчизняну політичну систему стійкою, а її складові – адаптивними до внутрішніх і зовнішніх викликів та загроз.

Висновки. Ретроспективний дискурс системного виміру політики Європейського Союзу об'єднав аналізом і динамічну (виборчий процес, еволюція політичних режимів, специфіка міжінституційної взаємодії тощо), і статичну (політичні інститути, функції політичних інституцій) складові наукового пошуку. Як результат, констатуємо, що весь поступ трансформацій політичних систем держав – членів ЄС і самого Європейського Союзу зумовлений запитом на демократію, який унеможливорює поглинання сторонніх повноважень і монополізацію впливів. Пов'язуємо це зі спільністю історичної традиції політичного розвитку в регіоні, артикульованою потребою глобального європейського суспільства, яке в умовах відсутності кордонів сприяє взаємопроникненню як негативних тенденцій, які наднаціональна спільнота намагається подолати, так і позитивних надбань, які європейські й національні уряди мають можливість примножити.

Література:

1. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства): консолідована версія станом на 1 січня 2005 року. Верховна Рада України : Офіційний вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
2. Мартинов А. Політична система Європейського Союзу після виборів Європейського парламенту 2019 року. *Європейські історичні студії*. 2019. № 14. С. 15–30.
3. Прокопенко Л., Рудік О., Рудік Н. *Інституційна система ЄС* : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.
4. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Дис. на здобуття наук. ст. д-ра політ. наук. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. 491 с.
5. EIU's 2023 Democracy Index: conflict and polarisation drive a new low for global democracy. *The Economist Newspaper*. 2024. URL: <https://www.economistgroup.com/press-centre/economist-intelligence/eius-2023-democracy-index-conflict-and-polarisation-drive-a-new-low-for>
6. European Commission – Enlargement – Accession criteria. *European Commission : Official website*. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/accession-criteria_en

7. European Parliament 2019–2024: Political groups in the European Parliament. *European Parliament : Official website*. URL: <https://results.elections.europa.eu/en/european-results/2019-2024/outgoing-parliament/>
8. European Parliament 2024–2029: Political groups in the European Parliament. *European Parliament : Official website*. URL: <https://results.elections.europa.eu/en/index.html>
9. Index of Economic Freedom. *The Heritage Foundation*. 2024. URL: <https://www.heritage.org/index/pages/all-country-scores>
10. Societal change and trust in institutions : research report. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2018. 66 p.
11. Types of institutions and bodies. *European Union : Official website*. URL: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_uk
12. World Press Freedom Index. *Reporters Without Borders*. 2024. URL: <https://rsf.org/en/index>

References:

1. Dohovir pro zasnuvannia Yevropeiskoi Spilnoty (Dohovir pro zasnuvannia Yevropeiskoho ekonomichnoho spivtovarystva): konsolidovana versiiia stanom na 1 sichnia 2005 roku [Treaty establishing the European Community (Treaty establishing the European Economic Community): consolidated version as of January 1, 2005]. Verkhovna Rada Ukrainy: Ofitsiyni vebsait. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text [in Ukrainian].
2. Martynov, A. (2019). Politychna systema Yevropeiskoho Soiuzu pislia vyboriv Yevropeiskoho parlamentu 2019 roku [The political system of the European Union after the 2019 European Parliament elections]. *Yevropeiski istorychni studii*. № 14. P. 15–30 [in Ukrainian].
3. Prokopenko, L., Rudik, L., & Rudik, O. (2021). Instytutsiina systema YeS: navch. posib. [Institutional system of the EU: education. manual]. Dnipro : DRIDU NADU, 226 p. [in Ukrainian].
4. Romaniuk, A. (2008). Porivnialnyi analiz politychnykh system krain Zakhidnoi Yevropy: instytutsiinyi vymir [Comparative analysis of political systems of Western European countries: institutional dimension]. *Doctor's thesis*. Lviv: The Ivan Franko National University of Lviv. 491 p. [in Ukrainian].
5. EIU's 2023 Democracy Index: conflict and polarisation drive a new low for global democracy (2024). *The Economist Newspaper*. Retrieved from <https://www.economistgroup.com/press-centre/economist-intelligence/eius-2023-democracy-index-conflict-and-polarisation-drive-a-new-low-for> [in English].
6. European Commission – Enlargement – Accession criteria. *European Commission: Official website*. Retrieved from https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/accession-criteria_en [in English].
7. European Parliament 2019–2024: Political groups in the European Parliament. European Parliament. Official website. Retrieved from <https://results.elections.europa.eu/en/european-results/2019-2024/outgoing-parliament/> [in English].
8. European Parliament 2024–2029: Political groups in the European Parliament. *European Parliament. Official website*. Retrieved from <https://results.elections.europa.eu/en/index.html> [in English].
9. Index of Economic Freedom (2024). *The Heritage Foundation*. Retrieved from <https://www.heritage.org/index/pages/all-country-scores> [in English].
10. Societal change and trust in institutions: research report (2018). European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. 66 p. [in English].
11. Types of institutions and bodies. European Union. Official website. Retrieved from https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_uk [in English].
12. World Press Freedom Index (2024). *Reporters Without Borders*. Retrieved from <https://rsf.org/en/index> [in English].

Nataliya Marchuk. Retrospective discourse on the systemic dimension of the EU policy

The components of the retrospective discourse on the systemic dimension of the European Union's policy are, on the one hand, the processes that influence the development of the EU political system, and, on the other hand, the path of evolution of the political systems of the EU member states, united by modern geography as well as by common borders of different states and interstate unions in the past.

There is noted that the historical stages of development of the political systems of the EU countries are: the Middle Ages and the feudal system with decentralized political systems and limited rights of the population; absolutism and centralization of power with the dominance of centralized monarchies; the beginning of democratic changes with the gradual institutional limitation of monarchical power and the emergence of the ideas of the Enlightenment; revolutions and the formation of parliamentary systems with the fall of absolute monarchies, the growing role of elected bodies and the first constitutions; development of nation-states and democracy with the introduction of universal suffrage; totalitarian regimes and their fall – a period that covered two world wars, the emergence and subsequent fall of totalitarian regimes, and the restoration of democratic systems; European integration and the spread of democracy; EU enlargement and the consolidation of democratic principles; the stage of modern challenges of the 21st century.

The author emphasizes the impact of the creation of the European Union on the political systems of its member states, in particular, on strengthening democracy and the rule of law, harmonization of legislation, enhancing the role of parliaments and civil society, political integration and common policies, strengthening the independence of the judiciary, spreading European values, etc.

The author argues that the European Parliament is the most stable component of the EU political system. Despite the layering of crises and socio-economic challenges during each electoral period, the institution continues to perform its functions, scaling up its influence on important areas of EU policy and the lives of its citizens. The article emphasizes the need to study the possibilities of borrowing the experience of effective parliamentary activity for Ukraine.

Key words: *political system, political institution, European Union, European Parliament, election process, democracy, democratization.*

Відомості про автора:

Наталія Марчук – кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.